

STRNAD OBECNÝ

PTÁK ROKU 2011

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Český název: Strnad obecný

Vědecký název: *Emberiza citrinella*

Hmotnost: 25–35 g

Délka těla: 16 cm

Věk: v průměru 2–3 roky, nejvyšší doložený věk v přírodě je více než 13 let

Tah: u nás stálý pták s krátkými potulkami v mimohnízdním období, severské populace převážně tažné

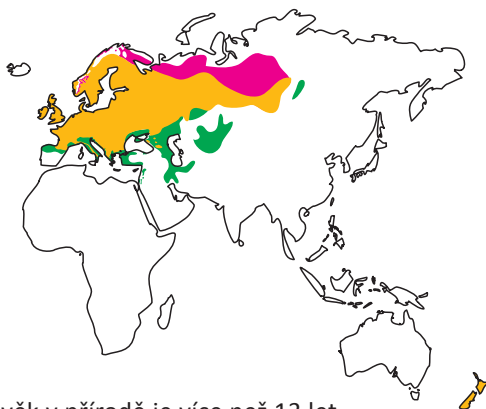
Prostředí: otevřená krajina s rozptýlenou zelení – okraje polí, luk a lesů

Snůška: 3–6 vajec

Délka péče na hnízdě: inkubace 12–14 dní, krmení mláďat 11–13 dní

Potrava: převažují semena, na jaře a v létě tvoří nezanedbatelnou složku potravy drobní bezobratlí

Právní ochrana: obecná ochrana náleží strnadovi obecnému podle § 5a zákona č. 114/1992 Sb. v platném znění, v Červeném seznamu ptáků České republiky není uveden

Vezu, vezu, vezu kvítí,
postavte si chaloupečku
ze samého síti.

Přijdi, přijdi, samičko,
uděláme si hnízdečko
v křoví, v křoví!

Přijdi, ženuško, přijdi,
přines klubíčko nití,
budeš košílky šít!

(Plicka K., Janeček O. 1990:
Ptáci, naši přátelé. Panorama, Praha)

Tak takhle si vykládali naši předkové známou písničku strnada obecného. Jiní ve zpěvu strnada slyšeli „*Jak to sluníčko pěkně svítí!*“ nebo typicky česky nepřejícné „*Kéž by si, sedláčku, chcíp!*“. Slováci si zase se strnadem notovali „*Zle, zle, zle, zle bez detí, keď vyrastie, uletí!*“. Ale i jiné národy si našly mnemotechnické pomůcky, jak si zpěv osvojit, viz např. německé „*Wie wie wie wie hab' ich dich lieb*“ nebo anglické „*Little bit of bread and no cheese*“. V podobném duchu různých interpretací strnadiho zpěvu bychom mohli dlouho pokračovat. Strnad dokonce vystupuje i v Dubraviově alegorii Rada zvířat z 16. století, kde zpívá „*Ty-ty-ty! – Jel bych vorat, nemám šlí!*“. Je jasné, že lidé s tímto druhem přicházeli denně do styku a měli ho v oblibě, a tak nás množství nejrozličnějších odkazů na jeho typický hlas nemůže překvapit.

V minulosti bylo běžné se se strnadem potkávat i v intravilánech obcí. Jak praví Vladislav Šír: „*Když napadne více sněhu a uhodí silné mrazy, nezbyvá strnadům než následovati příkladu vrabcův a jíti za nimi*

Foto: Ivan Mikšík (www.natureblink.com)

do měst a vesnic, kde se někdy dosti nuzně živí rozličným natroušeným zrním, které vybíratí jest jim i z hnoje a trusu.“ A Karel Kněžourek píše: „*Když pak se dostaví pravá zima s vánicemi, zaletují do osad na dvory, hnojště, do chlévů a kolen dožebraávajíce se s ostatními nuzáky pomoci člověka.*“ A nejednalo se jen o vesnice, Frič např. uvádí, že se strnadi obecní v zimě přizpíchovali například na zrní z koňských kobližek v Praze na Václavském náměstí.

Foto: Lubomír Hlášek (www.hlasek.com)

Strnadi s oblibou využívají louže nejen k pití, ale i na osvěžující koupel.

Foto: Luboš Mráz (www.naturfoto.cz)

Samec strnada pozoruje okolí ze stromu.

Foto: Tomáš Bělka (www.birdphoto.cz)

Samice strnada v zimě.

Foto: Jiří Bohdal (www.naturfoto.cz)

Krásně vybarvený samec strnada obecného.

Strnad obecný je u nás dosud běžným a známým druhem otevřené krajiny, kterou již od února oživuje svým jednoduchým a nezaměnitelným zpěvem. Přestože se jedná o „obyčejný“ druh ptáka, v mnoha ohledech je velmi zajímavý a může nám velmi dobře posloužit jako bioindikátor zemědělské krajiny. Ačkoli do nedávné doby patřil strnad obecný v České republice k jednomu z nejhojnějších druhů, v posledních letech došlo k postupnému snižování jeho početnosti. Cílem této brožury je přiblížit čtenářům tohoto sympatického opeřence a upozornit na nebezpečí, která hrozí nejen jemu, ale i jiným ptákům našich polí a luk.

POZNÁVÁNÍ V PŘÍRODĚ

Strnad obecný je pták zhruba velikosti vrabce. Nejtypičtějším znakem samců je citrónově zbarvená hlava a žlutavá spodina těla. Při určování v terénu musíme mít ale na zřeteli, že rozsah žluté barvy je značně variabilní. Samice a zejména mladí ptáci mají žluté mnohem méně a její odstín bývá světlejší. U čerstvě přepeřených ptáků je navíc částečně kryta šedozelenými nebo hnědavými lemy nových per a teprve po jejich opotřebení získá hlava typickou žlutou barvu. Svrchní i spodní strana těla je hnědě žíhaná. Na svrchní straně nás při pohledu zezadu upoutá rezavohnědý kostřec a zvláště při odletu na ocase nápadně zasvítí bílé okraje. Zobák je krátký a kuželovitý, s typicky „strnadím“ zalomením čelistí.

Strnad obecný se často zdržuje na zemi, kde se pohybuje drobnými skoky. Při rozčilení nebo před odletem často pocukává ocase. Není plachý, ale zůstává ostražitý. Létá rychle, obratně a ve vlnovkách. Pro zpěv nebo jako pozorovatelnu volí exponovaná místa (vrchol keře nebo stromu, telegrafní drát či plot), pro odpočinek se ale nejraději skryje v olistěné koruně stromu nebo někde v houští.

HLASOVÉ PROJEVY

Zpěv tvoří poměrně jednoduchá a velmi snadno zapamatovatelná melodie, někdy žertovně přepisovaná jako již zmiňované cynické „*Kéž by si, sedláčku, chcíp’*“. Strnadi obecní jsou vytrvalí zpěváci. Svou milou, leč poněkud jednotvárnou písničku samci přednášejí z vyvýšeného místa od února až do pozdního léta. Právě v době letních veder jejich zpěv zvláště vynikne, protože jiní ptáci v tuto roční dobu již umlkají.

Není bez zajímavosti, že se ve zpěvu u tohoto druhu vyskytují nářečí (dialekty), která se liší výškou a délkou závěrečných slabik. Velmi zjednodušeně můžeme říci, že některá nářečí se vyznačují stoupavou, jiná zase klesavou melodií na konci strofy (viz obrázek). Samice se při výběru partnera řídí touto částí zpěvu a upřednostňují samce s místním dialektem. V Evropě pak tvoří strnadi nářečí pozoruhodnou geografickou mozaiku. V České republice tyto dialekty dosud nikdo nestudoval a právě vy můžete přispět k poznání jejich rozšíření u nás (viz leták Pták roku 2011 a informace na webu ČSO www.birdlife.cz/strnad.html).

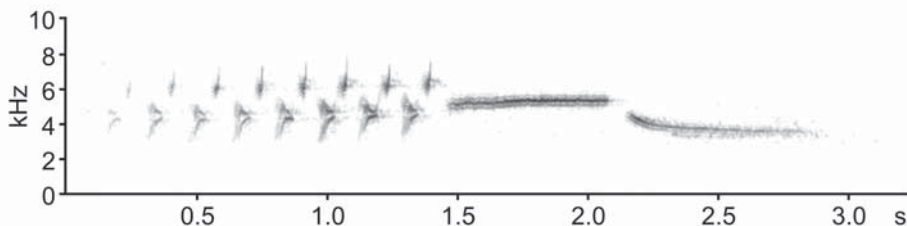
Kromě zpěvu se strnadi obecní často ozývají typickými hlasy znějícími jako „cik“, „cr“, „cirrp“ nebo „cí“. Žadonění větších mláďat na hnízdě je na bližší vzdálenost poměrně dobře slyšet a zní jako opakované „cí“.

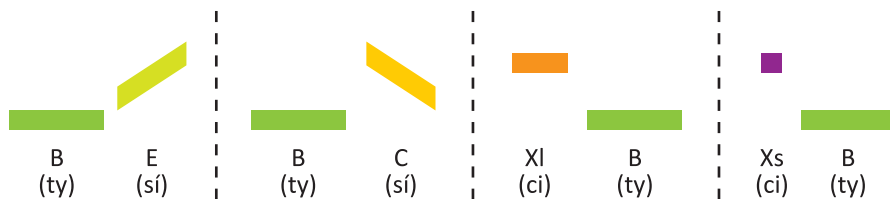
Foto: Tomáš Bělka (www.birdphoto.cz)

Dospělý samec strnada při zpěvu.

Typická strofa zpěvu strnada obecného se v zásadě skládá ze dvou částí – počáteční a závěrečné fráze. Začátek strofy je vrozený a obsahuje několik shodných, za sebou se opakujících slabik. Každý samec ovládá jeden až čtyři různé typy počáteční fráze, které během zpěvu po určité době střídá. Díky jedinečné kombinaci různých typů počáteční fráze se strnadi navzájem poznají podle hlasu. Závěrečná fráze v typickém provedení začíná jedním krátkým vyšším tónem, po kterém zpravidla ještě následuje jeden delší (*ci-ci-ci-ci-ci cííí*). Tyto závěrečné elementy se mladí samci učí od jiných strnadů v prvním roce svého života.

Sonagram zpěvu strnada obecného (zdroj: Tereza Petrusková).

Závěrečné fráze zpěvu strnada obecného v různých dialektech (podle Wonkeové a Wallschlägera 2009).

POTRAVA

Strnadi se po celý rok živí bezobratlými, od září do dubna ale převažuje rostlinná složka, především semena trav a obilí. Z obilovin mají nejraději oves, ale nepohrdnou ani ječmenem či pšenicí. Z dalších druhů rostlin se často živí semeny trav (lipnice, ovsík, jílek), ale i rožců a jiných plevelů. U semen trav i obilí odstraňují plevy a pluchy ostrými hranami zobáku a takto oloupanou obilku pak

spolknou, aniž by ji zbavovali osemení, jako to dělají pěnkavovití. Z bezobratlých konzumovaných strnady obecnými jmenujme motýly a housenky, dvoukřídlý hmyz, saranče, brouky, škvory, plže a pavoukovce. Strnadi nepohrdnou ani chlupatými housenkami bekyně nebo babočky kopřivové.

Potravu sbírají ze země; z vegetace povětšinou jen tehdy, pokud na ni ze země dosáhnou. Mnohem menší podíl potravy tvoří

Foto: Dušan Bouchý (www.birdphoto.cz)

Foto: Tomáš Bělka (www.birdphoto.cz)

hmyz sebraný z keřů a stromů, přičemž ho nejen sezobávají z větví a listů, ale umí ho šikovně sebrat i z nejtenčích větviček. Výjimečně strnadi za motýlem nebo broukem i krátce vylétnou. Nejraději pro potravu létají na okraje křovin, cest a náspů, na obilná pole a úhory; řepce a nepokoseným loukám se povětšinou vyhýbají. Obilná pole využívají podle toho, jak zrna jednotlivých osevů postupně dozrávají (nejdříve ozimy, pak jařiny).

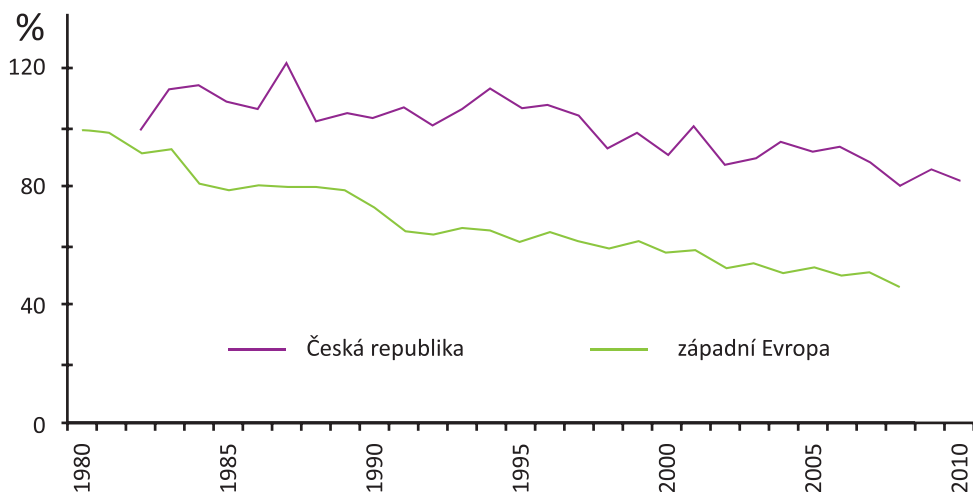
ROZŠÍŘENÍ A POČETNOST

Hnízdní areál strnada obecného se rozprostírá od Norska a severního Španělska na západě až po Bajkal na východě. V 19. století byl z Velké Británie introdukován na Nový Zéland, kde se v zemědělsky využívané krajině široce rozšířil a prosperuje mnohem lépe než v původní vlasti. U nás ho potkáme od nížin až do hor, nejhojnější je

Foto: Ivan Dudáček (www.ptaci.net)

Strnad obecný s oblibou sedá na ploty a jiná vyvýšená místa v krajině, odkud má dobrý rozhled.

Vývoj početnosti strnada obecného v České republice a v západní Evropě. Hodnoty indexu znázorňují relativní změnu početnosti od začátku sledování. Zdroje: JPSP (ČSO/ORNIS) a EBCC/RSPB/BirdLife/Statistics Netherlands.

Populace na Novém Zélandě. V roce 1826 byli vysazeni první strnadi obecní na Novém Zélandě. Introdukovaná populace v současné době dosahuje třikrát vyšších hnízdních hustot než ve Velké Británii. Novozélandští farmáři na strnady pohlíží jako na škůdce právě s ohledem na jejich velkou početnost. Zdá se, že vyšší populační hustota je výsledkem nižší mezidruhové konkurence v nové domovině, protože predace hnízd je srovnatelná, zatímco tamní potravní zdroje jsou dokonce méně vydatné než v Británii. Je zajímavé, že např. velikost snůšky se na Novém Zélandě zmenšila. Naproti tomu stavba stromů vykazuje pozoruhodnou stabilitu – navzdory více než stoleté geografické izolaci se zpěv téměř nezměnil.

ve středních polohách. Při mapování hnízdního rozšíření ptáků v ČR byl zaznamenán ve všech sledovaných kvadrátech.

V období 2001–2003 hnízdilo na našem území asi 1,8–3,6 milionu párů, a proto u nás patří strnad obecný k nejhojnějším druhům otevřené krajiny. Výsledky Jednotného programu sčítání ptáků v ČR ale ukazují v letech 1982–2009 mírný pokles početnosti, a to zhruba o 20 %. Z dřívějších záznamů je navíc zřejmé, že tento druh byl ještě do 50. let 20. století mnohem početnější. V západní Evropě došlo k ještě dramatictějšímu úbytku, o více než 50 % (viz graf). Pokles hnízdních stavů byl na většině našeho kontinentu bezesporu způsoben scelováním lánů a následnou intenzifikací a chemizací zemědělství. Postupné opouštění zemědělské půdy v poslední době mu naopak svědčí, bez něj by v současnosti strnada ubývalo ještě rychleji. Česká populace strnada obecného je přes mírný úbytek velmi početná a navzdory malé rozloze naší země u nás

Pestrá kulturní krajina představuje typické prostředí pro strnady obecné. Křovinaté meze poskytují vhodná místa k hnízdění a zvyšují potravní nabídku.

Foto: Kateřina Vlčková

hnízdí více než 10 % evropských strnadů obecných. Proto bychom měli vůči ostatním evropským zemím cítit morální odpovědnost a snažit se zabránit dalšímu snižování početnosti.

PROSTŘEDÍ

Strnada obecného nejčastěji spatříme v zemědělské krajině s rozptýlenou zelení, jako jsou okraje polí, křovinaté remízky, nebo pásy křovin lemující silnice a železniční tratě. Hojný je i v břehových porostech podél vodotečí. Dále ho běžně potkáme ve světlých lesích, v mlazinách, na mýtinách a samozřejmě na okrajích lesa. Zahradám a udržovaným parkům uvnitř

měst se ale zpravidla vyhýbá. V příměstském prostředí mu jako náhražka původního prostředí mohou posloužit zanedbané rumištní plochy, pokud obsahují dostatečné množství rozptýlené stromové a keřové zeleně. Po vyhnízdění se i ptáci, kteří hnízdili v lese, přesouvají do otevřené zemědělské krajiny. V mimohnízdni době nocují v hustých křovinách nebo i rákosinách na suchu. V zimě na strnady často narazíme na strništích, náspech, v polních remízích, u zásypů pro bažanty, ale i na dvorech zemědělských usedlostí, v areálech zemědělských družstev a drůbežáren. V místech s vydatnějšími potravními zdroji lze zastihnout i hejníka o 20 až 50 jedincích.

HNÍZDĚNÍ

Po rozpadu zimních hejnek, ke kterému u nás dochází podle počásí od února do března, začínou samci obhajovat teritoria zpěvem, demonstrativním chováním, případně souboji se svými soky. Inu, jak tvrdí Josef Jungmann: „*Když se strnadi hnízí, samcové řevniví vyštípují násilně soumily své.*“ Odtud tedy zřejmě pochází české expresivní sloveso *vystrnadit někoho*. Teritorium slouží převážně k tvorbě páru a umístění hnízda, pro sběr potravy není příliš významné, protože ta je většinou vyhledávána na neutrálním území mimo obhajané hnízdní okrsky.

Až na několik zaznamenaných výjimek, kdy měl samec současně dvě samice, jsou strnadi obecní monogamní. Molekulární studie ze Švédska ale prokázala, že podíl potomků zplozených mimo vlastní pár je vyšší, než se předpokládalo na základě pozorování v terénu. Výskyt nevěry je poměrně vysoký – ve zhruba 70 % hnízd bylo alespoň jedno mládě zplozeno jiným samcem.

Na to, že samci začnou zpívat již od února, dochází k začátku hnízdění relativně poz-

Foto: Tomáš Bělka (www.birdphoto.cz)

Intenzita žluté barvy u strnada obecného je podmíněna karotenoidními pigmenty a samicím prozrazuje kvalitu partnera. Protože se podíl a intenzita žluté barvy zvyšuje až do čtvrtého roku života, signalizuje tento znak věk, potažmo zkušenost samce. Navíc odráží i jeho míru napadení parazity. Žlutější samci mají totiž prokazatelně méně krevních parazitů než samci méně intenzivně zbarvení. Tento znak je podle všeho selektován pohlavním výběrem. Experimenty ukázaly, že si samice vybírá svého partnera kromě zpěvu i podle intenzity žlutého zbarvení. Samice se barvou samce řídí i při nevěře: otcové mimopárových mláďat byli minimálně třiletí a byli žlutější než samci, s nimiž byly dotyčné záletnice v páru. Zdá se tedy, že se samice párují se žlutějšími samci, a pokud se na ně nedostane, „zahybají“ se staršími, kvalitnějšími samci, aby alespoň části svých mláďat předaly dobré, atraktivní geny pro žluté zbarvení.

Foto: Lubomír Hlášek (www.hlasek.com)

Hnízdo strnada obecného nalezneme nejčastěji na zemi.

Hnízdní úspěšnost. Vzhledem k tomu, že hnízda bývají umístěna nízko nad zemí, spousta z nich vyplení drobní savci, zvláště v letech, kdy jsou populace hlodavců početné. V letech, kdy je hlodavců méně, pak úspěšné vyvedení mláďat významně ovlivňuje i jeho ukrytí, kdy nápadná hnízda mají menší šanci přežít než hnízda dobře skrytá. Experimentální studie navíc naznačila, že i zbarvení vajec v hnízdech strnada obecného by mohlo mít vliv na úspěšnost hnízda: hnědá vejce přežívala lépe než nápadnější bílá vejce. Úspěšnost hnízda může dále pozitivně ovlivnit i větší podíl času stráveného rodiči na hnízdě, protože v případě nálezu hnízda drobným hlodavcem může pták hnízdo ubránit.

Foto: Lubomír Hlášek (www.hlasek.com)

Mláďata strnada obecného při žadonění o potravu ukazují výrazně zbarvený vnitřek zobáku.

dě – až v druhé polovině dubna. Místo pro hnízdo vybírá a i stavbu samotnou obstarává výlučně samice. Hnízdo bývá umístěno na zemi nebo nízko nad zemí schované v trávě, kopřivách, ostružinách, ale i v keřích, jako je růže, trnka nebo hloh, případně na smrčku. Na začátku sezony najdeme převážnou většinu hnízd na zemi pod stařinou; později, kdy okolní vegetace skýtá lepší krytí, jsou

často výše. Hnízda postavená nad zemí bývají větší a bytelnější než hnízda na zemi. Hnízdo zhotoví samice za 4 až 5 dní ze suché trávy, stébel, slámy, listů a mechu a vystýlá je kořínky, jemnou trávou, osinami a někdy i chlupy nebo žíněmi.

Samice snáší 3 až 6 vajec, přičemž se velikost snůšky do června nejdříve zvyšuje a poté klesá. Nejmenší snůšky jsou na

Foto: Aleksandr Rubcov

Zbarvení hlavy strnada obecného (vlevo nahoře), bělohlavého (uprostřed nahoře) a série kříženců vykazujících mozaiku znaků obou rodičovských druhů.

Hybridizace strnada obecného se strnadem bělohlavým (*Emberiza leucocephalos*). Na západní Sibiři se areál strnada obecného překrývá s areálem strnada bělohlavého. Přestože se oba druhy liší zbarvením i zpěvem, mohou obývat stejné prostředí a nezdědky se kříží. K všeobecnému překvapení genetické analýzy ukázaly, že se jejich mitochondriální DNA liší jen málo. To by naznačovalo odštěpení obou druhů teprve po posledním velkém zalednění, ale podle všeho tomu tak není, protože jaderná DNA ukazuje na mnohem starší vznik obou druhů. Zdá se, že během dlouhého období hybridizace došlo ke smíšení části genetické informace, zatímco jiné úseky DNA podléhaly odlišným selekčním tlakům a pokračovaly v rozlišování mezi oběma druhy. Tok genů z kontaktní zóny mezi oběma druhy silněji postihl strnada obecného. To se projevilo i navenek: východní populace mají kaštanově zbarvené hrdlo jako strnadi bělohlaví, což vedlo taxonomy k jejich popisu jako poddruh *E. c. erythrogenys*. Jak vidno, i zcela „obyčejný“ strnad se tak může stát nesmírně zajímavým objektem pro studium hybridizace ptačích druhů.

Novém Zélandě a v Británii, největší v severovýchodní Evropě. Podkladová barva vajec varíruje od špinavě bílé, přes bledě šedou až po hnědavou, přičemž je poseta hustými šedými skvrnami a zdobena typickými tmavými vlasovkami. Na vejcích sedí pouze samice, krmení mláďat na hníždě se pak už účastní oba partneři. Mláďata se osamostatňují 1 až 2 týdny po vyvedení z hnízda. Běžně hnízdí strnadi dvakrát za sezonu, ale vzhledem k malé úspěšnosti je celkový počet postavených hnízd vyšší a náhradní snůšky najdeme ještě v srpnu.

TAH

Dosavadní kroužkovací údaje naznačují, že naše populace jsou vyložené stálé. V mimohnízdním období ale dochází ke kratším potulkám a shlukování k vydatnějším zdro-

jům potravy, jako jsou stohy slámy, zemědělské objekty nebo zásypy pro bažanty. Za tuhých zim můžeme být svědky i větších přesunů. Strnadi ze severní Evropy jsou částečně tažní a zimují ve střední a západní Evropě. Zcela výjimečná jsou pak zpětná hlášení až z jižního Španělska, Maroka a Alžírska. Kroužkovací výsledky prokázaly, že na našem území zimují strnadi obecní z Estonska, Ruska a Finska. Tah probíhá ve dne.

DALŠÍ NAŠÍ STRNADI

Na našem území pravidelně hnízdí další tři druhy strnadů – strnad zahradní, rákosní a luční. Z dalších zástupců z čeledi strnadovitých (Emberizidae) u nás sněhule severní pravidelně, ale řídce protahuje a zimuje, zatímco dalších devět druhů patří mezi vzácné zatoulance.

Foto: Jiří Bohdal (www.naturfoto.cz)

Strnad zahradní (*Emberiza hortulana*) – kriticky ohrožený druh vázaný na lesostepní biotopy, u nás na řídce porostlých ruderalních plochách na severočeských výsypkách a vzácně v zemědělské krajině s roztroušenými stromy a keři (např. Opavsko nebo Ptačí oblast Hovoransko-Čejkovicko), zimuje v Africe.

Foto: Zdeněk Tunka (www.birdphoto.cz)

**Strnad luční
(*Emberiza calandra*)**

– náš největší strnad, obývá otevřenou stepní a zemědělskou krajinu s jednotlivými stromy a keři, je stálý, jen malá část naší populace táhne do jižní Evropy.

**Strnad rákosní
(*Emberiza schoeniclus*)**

– běžný druh, jediný druh strnada, který u nás hnízdí a neubývá, na rozdíl od jiných druhů je vázán na mokřady, převážně tažný, zimuje v jižní Evropě.

Foto: Ivan Dudáček (www.ptaci.net)

Sněhule severní
(*Plectrophenax*
nivalis) – pravidelný,
ale řídký zimní host,
kterého zastihneme
nejčastěji na polích.

Foto: Jiří Bohdal (www.naturfoto.cz)

Strnad malinký
(*Emberiza pusilla*)
– velmi vzácný
zatoulanec ze
severovýchodu,
7. 10. 2006,
Žehuňský rybník.

Foto: Miroslav Jelínek

Foto: Jan Ševčík (www.naturfoto.cz)

STRNAD A ČLOVĚK

Jen málokterý druh pěvce profitoval z činnosti člověka takovou měrou jako strnad obecný. Mýcení lesů, pastevectví a tradiční polní hospodaření vytvářelo od nepaměti celou paletu biotopů vhodných pro hnízdění, sběr potravy i přezimování a stavy strnadů utěšeně vzrůstaly. Po druhé světo-

vé válce ale nastal prudký zlom. Intenzifikace zemědělské výroby doprovázená rozoráním mezí, scelováním lánů, racionalizací sklizně i skladování obilovin a chemizací zdecimovala během několika desetiletí původně velmi početné populace strnada obecného ve většině evropských zemí. Po zákazu některých pesticidů a moření osiva

Kdysi běžný venkovský obrázek početného hejna strnadů a vrabců přizívajících se na dvorku spolu s domácí drůbeží bohužel už patří spíše do vzpomínek pamětníků. Přesto bychom neměli dopustit, aby druhy ptáků z naší zemědělské krajiny mizely takovým tempem jako v západní Evropě.

jedovatými sloučeninami chloru a rtuti se stavy v některých zemích částečně vzpamatovaly.

Sestupný trend početnosti ale bohužel pokračuje i v současnosti ruku v ruce s dalšími změnami, jako je brzké zaorávání strnišť a velkoplošné pěstování řepky olejky na úkor obilovin. Tyto negativní změny se ale zdale-

ka netýkají jen strnada obecného, v celé západní Evropě došlo v posledních 25 letech k dramatickému úbytku populací takřka všech druhů vázaných na zemědělskou krajinu. Hlavním faktorem, který je za tento negativní vývoj zodpovědný, jsou zmiňované změny v hospodaření, podmíněné jednak socioekonomickými faktory, ale do jisté míry i Společnou zemědělskou politikou Evropské unie. Jedním z hlavních limitujících faktorů pro populace ptáků zemědělské krajiny je bezesporu nedostatek potravy. Některé studie ukázaly, že zvýšení potravní nabídky v zimním období, například pomocí agroenvironmentálních opatření, snižuje úmrtnost a pozitivně se promítá do následných velikostí hnízdních populací.

JAK STRNADŮM POMOCI?

Zachovat, udržovat a obnovovat rozptýlenou zeleň v zemědělské krajině. Křovinaté porosty podél polních cest, vodotečí nebo na náspech železničních tratí představují významné hnízdiště nejen strnada obecného, ale celé řady jiných druhů ptáků, jako je např. hrdlička divoká, ťuhýk obecný a pěnice hnědokřídlá. Výsadbou keřů a solitérních stromů (v ideálním případě s plody atraktivními pro ptáky, např. růže, trnka, ptačí zob, hloh, jeřáb, jabloň) zlepšíte potravní a úkrytové možnosti pro ptáky. Tato rozptýlená zeleň výrazně zvyšuje celkovou druhovou rozmanitost a krajinářskou hodnotu jinak poměrně fádní zemědělské krajiny.

Podporovat pestrost potravních zdrojů. Pokud možno ponechat alespoň část strnišť přes zimu bez chemické ochrany nebo odložit jejich ošetření a kultivaci na co možná nejzazší termín. Pro zvýšení atraktivnosti svých polí pro ptáky mohou čeští zemědělci využít agroenvironmentální dotační programy Biopásy a Meziplodiny, které zvyšují a zpest-

řují potravní nabídku pro zrnožravé ptačí druhy na podzim a v zimě. Biopás je v podstatě pruhové potravní políčko o šíři 6–12 m umístěné na okraji nebo uvnitř půdních bloků. Rovněž přínosné mohou být zatravněné pásy bez chemické ochrany, které rozdělí pole na menší celky. Pokud se travní porost kosí pouze na podzim jednou za dva roky, vzniká navíc optimální hnízdní biotop pro koroptev polní nebo strnada lučního.

Minimalizovat používání pesticidů, zejména na okrajích polí. Ty představují nejpestřejší prostředí v zemědělské krajině, kde přežívají různé druhy plevelů i bezobratlých živočichů. Pokud je to nezbytné, aplikovat pesticidy za vhodného počasí (bezvětří), a to pouze v případech, kdy úroveň zamoření škůdci přesáhne únosnou mez. Pamatujte, že aplikace pesticidů v hnízdní době vede k výraznému snížení potravní nabídky a často i k úhynu mláďat.

V zimním období strnadi obecní nepohrdnou příkrmováním zadinou, pšenicí, ovsem nebo ovesnými vločkami. Nezapomeňte, že spíše než do měst a vesnic strnady nalákáte do polního remízku nebo na okraj lesa. Protože strnadi nejraději potravu sbírají ze země, vytvořte na zemi jednoduchý zásyp krytý šikmou stříškou proti větru, sněhu a dešti. Dřevěnou stříšku o rozměrech např. 1 × 1 m umístěte na čtyři kůly, přední kůly asi 60–80 cm vysoké, zadní jen 20 cm, případně stříška může sahát až na zem. Zásyp instalujte na přehledném místě, aby ptáci mohli včas zaregistrovat případné nebezpečí. Krmit můžete od listopadu do konce března, přičemž pamatujte na to, že největší nouzi pro strnady představuje období se sněhovou pokrývkou a potom konec zimy a předjaří, kdy je většina dostupných zdrojů potravy již vyčerpána. 🐦

Yellowhammer – Bird of the Year 2011

The yellowhammer (*Emberiza citrinella*) is a common bunting species that can easily be recognized by the varying amount of yellow coloration on the head and underparts, streaked warm brown upperparts, bright white outer tail feathers and red-brown rump. The intensity of yellow coloration increases with age and reflects the male quality.

The simple, yet pleasant song often transcribed as “*Little bit of bread and no cheese*” can be heard up to late summer. A typical song consists of an initial part, which is inherited, and a closing drawn-out part that is learned. Across Europe, there is a remarkable mosaic of yellowhammer dialects which differ in the relative pitch of the elements in the closing phrase, resulting in distinct melodies at the end of the song.

Yellowhammers feed on invertebrates, but from September to April, plant diet predominates, especially grains of grasses and cereals as well as weed seeds. Nestling food comprises mainly of arthropods and, to a lesser extent, milky grains. Foraging occurs mostly on the ground.

Territories are established after the break-up of winter flocks from February to March when males start to sing. Yellowhammers are monogamous, but males pursue copulations outside the pair, resulting in a high percentage of extra-pair young. Yellow males are more successful in gaining extra-pair paternity. Nest-building and incubation is carried out by females, nestlings are provided for by both pair members. Yellowhammers usually raise two broods each year, but due to a relatively high predation, the number of initiated clutches is higher, with replacement clutches found till late summer.

Yellowhammers are typical inhabitants of farmland, bushy areas and open woodland. Gardens, parks and human settlements are usually avoided. Outside the breeding season, yellowhammers prefer open habitats and may gather at suitable places where food is available (stubble fields, farms or granaries).

The species is mostly sedentary or partially migratory. Ringing recoveries show that many birds from Northern Europe move further south in autumn, mostly reaching Central Europe, while some birds from Central Europe spend the winter in the Mediterranean. In the Czech Republic, typically only short-distance movements occur during winter. However, ringing data has confirmed that some of the Russian, Estonian and Finnish birds overwinter here.

The yellowhammer is still a common bird in the Czech Republic, with estimates of 1.8–3.6 millions of breeding pairs, which constitute 10 % of the whole European population. Results of the Breeding Bird Census Programme show a moderate population decline in the Czech Republic. Even more dramatic declines (about 50 %) have been recorded in Western Europe. Similar decreasing population trends have been identified in many other farmland birds. These negative population changes were caused mainly by changes in land use, including agricultural intensification, early ploughing of stubble fields, loss of crop diversity, destruction of hedgerows, and increased application of pesticides. One of the major factors limiting yellowhammer population sizes is the shortage of food in winter and early spring. To support farmland birds, land owners should maintain crop and habitat diversity for breeding and increase food availability, especially in the critical winter period.

Yellowhammers have enjoyed much popularity among countrymen over centuries – a fact documented in many folk songs and rhymes that mimic the distinctive species’ song. This year’s campaign of the Czech Society for Ornithology uses this familiar passerine to draw the attention of the public to the ongoing declines in many farmland bird species. An accompanying project will explore the distribution of yellowhammer dialects on the territory of the Czech Republic as an example of how to use the campaign ‘Bird of the Year’ to promote citizen science among amateur ornithologists. 🐦

ZÁJEZDY PRO VŠECHNY MILOVNÍKY PTACTVA BIRDWATCHING

- **POLSKO – Národní park BIEBRZA** – pozorování divokého ptactva v mokřadech – 11.5.–15.5.2011, od 4 000 Kč, Členská exkurze ČSO.
- **LANZAROTE – pozorování divokého ptactva** – dropů, buňňáků, orebic, supů.... 19.–26.5.2011 od 16 800 Kč
- **ZOO A PTAČÍ PARKY JIŽNÍ FRANCIE** – Monaco, Camarque, Villars les Dombes – největší ptačí park Francie, ZOO Mulhouse, ZOO Stuttgart... 4.6.–11.6.2011, 7 200 Kč – slevy
- **WALSRODE + Zoo Lipsko – Gondwanaland**, 8.7.–10.7.2011, 3 400 Kč
- **BELGIE – ptačí park PARADISIO**, ZOO Antverpy, burza Aarschot, 25.–28.8.2011, 5 490 Kč
- **TENERIFE – LORO PARQUE** – největší sbírka papoušků na světě, obří voliéra Katandra, cvičené kosatky... Národní park Teide, lodní výlet za delfíny a velrybami 23.–30.9./30.9.–7.10. 2011, 19 700 Kč

- **MAĎARSKO – HORTOBÁGY** – podzimní tah jeřábů, pozorování divokého ptactva na pustě, 13.–16.10.2011, od 3 700 Kč Členská exkurze ČSO.
- **PERU** – výprava do pralesa, návštěva jílových lizů, na které se slétají hejna papoušků – park Manu, Machu Picchu, Cusco, říjen 2011
- **ITALIE, REGGIO EMILIA** – 72. mezinárodní výstava ptactva 18.–19.11.11, od 1 800 Kč
- **KOSTARIKA** – výprava za papoušky, kolibříky, kvesalem a dalšími zvěřecími obyvateli střední Ameriky, rezervace Monteverde, Selvatura... leden 2012

Cestovní Kancelář Primaroute
Ing. Josef Nožicka
Hradební 52, 686 01 Uherské Hradiště,
tel.: 572 554 145, fax: 572 550 333

E-mail: primaroute@nozicka.cz , www.primaroute.cz

PRO • BIO

První český výrobce biopotravin

PRO-BIO, obchodní společnost s r. o. je jedním z největších výrobců biopotravin v České republice. Svým podnikáním v oblasti ekologického zemědělství přispívá nejen k uspokojování poptávky po zdravých bioproduktech, ale stejnou mírou i pomáhá udržovat přírodní rovnováhu v okolní krajině.

Na ekologicky, a tedy šetrně obdělávané farmy se navrací živočišné druhy, které z průmyslově obdělávaných zemědělských ploch už téměř vymizely.

Nákupem biopotravin prospějete nejen svému zdraví, ale i přírodě.

Naše výrobky pod značkou **BIOLINIE** a **BIOHARMONIE** můžete zakoupit v prodejnách zdravé výživy nebo e-shopu www.bioweb.cz.

www.probio.cz

CELOSTÁTNÍ ORNITOLOGICKÁ KONFERENCE ČSO **ORNITOLOGIE – VĚDA PRO KAŽDÉHO** 7.–9.10. 2011, Mikulov

- Desítky referátů a plakátových sdělení.
- Plenární přednášky předních ornitologických kapacit.
- Dostatečný prostor pro prezentace amatérských ornitologů.
- Semináře k výměně zkušeností.
- Společenský večer a nedělní exkurze.
- Prodejní stánky s literaturou, optikou a dalším vybavením.

Nezapomenutelná akce v atraktivním prostředí!

Zváni jsou všichni zájemci o výzkum, pozorování a ochranu ptactva!

Hlavními partnery konference jsou Regionální muzeum v Mikulově
a Turistické informační centrum Mikulov.

Veškeré podrobnosti naleznete na www.birdlife.cz/konference2011.html.

Vadí vám, že ubývají ptáci? Chcete jim pomoci?

ČESKÁ SPOLEČNOST ORNITOLOGICKÁ

pro ptáky i pro lidi ... I PRO VÁS!

Více než dva tisíce lidí podporuje svým členstvím v ČSO ochranu a výzkum ptactva.

PŘIDEJTE SE I VY!

Ptáci i naše práce neznají hranice, staňte se také součástí BirdLife International – největší mezinárodní organizace pro ochranu ptactva!

Společně chráníme ptáky
a poznáváme jejich obdivuhodný svět!

www.birdlife.cz

PŘIHLÁŠKA DO ČESKÉ SPOLEČNOSTI ORNITOLOGICKÉ

Informace o členských výhodách najdete na www.birdlife.cz/prihlaska.html.

Jméno a příjmení:

Čím mohu ČSO pomoci:

.....

.....

Datum narození:

.....

Adresa vč. PSČ:

Mám zájem o členství:

.....

☐ individuální (500 Kč/rok)

.....

☐ snížené student (300 Kč/rok),

Email:

☐ snížené důchodce (300 Kč/rok)

.....

☐ rodinné (600 Kč/rok)

Telefon:

☐ Mám zájem o členství v regionální pobočce.

Profese:

.....

Dobrovolný příspěvek: _____ Kč

Vyplněnou přihlášku zašlete prosím na adresu ČSO, Na Bělidle 34, 150 00 Praha-Smíchov.
Obratem obdržíte uvítací zázilku.

Chráníme...

Stavíme...

Otevření Centra
Ochrany fauny ČR
Hrachov – podzim
roku 2011

Vzděláváme...

ORNITOLOGICKÝ PARK JOSEFOVSKÉ LOUKY

V krajině lze hospodařit,
a přitom zachovat její přírodní bohatství.

- vykupujeme pozemky
- opravujeme závlahový systém
- přizpůsobujeme vodní režim potřebám ptáků
- připravujeme pozorovatelný a pozorovací věže
- podporujeme šetrné zemědělské hospodaření

Podpořte i vy jedinečný projekt ČSO!

Zašlete dar na výkup pozemků
na účet č. 40037-1922224339/0800.

www.josefovskelouky.cz

Strnad obecný – Pták roku 2011 • © Česká společnost ornitologická, 2011. • ISBN: 978-80-903554-5-3

Autor textu © Petr Procházka. | Kresba na titulní straně © Jan Hošek. | Fotografie © Tomáš Bělka, Jiří Bohdal, Dušan Boucný, Ivan Dudáček, Lubomír Hlášek, Miroslav Jelínek, Ivan Mikšík, Luboš Mráz, Aleksandr Rubcov, Jan Ševčík, Zdeněk Tunka a Kateřina Vlčková. | Grafická úprava © Jiří Kaláček. | Redakce: Kateřina Vlčková. | Tisk: Protisk, Slavkov u Brna. | Náklad: 6 200 výtisků.

Vydala Česká společnost ornitologická v roce 2011 ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, Vojenskými lesy a statky ČR, s.p., Národním parkem České Švýcarsko, Ochranou fauny ČR, ZOO Hodonín, ORNIS Muzea Komenského v Přerově, Národním parkem Podyjí a CHKO Pálava a za finančního přispění členů ČSO.